

ŽIEMOS RŪPESČIAI

(FRAGMENTAS)

KRISTIJONAS DONELAITIS

Kristijono Donelaičio paminklas prie centrinio įėjimo į Vilniaus universitetą (Universiteto g. 3). Skulptorius – Konstantinas Bogdanas

Ant žiemos nasrai jau vėl rūstaudami grįžta,
Ir šiaurys pasišiaušęs vėl mus atleikia gandint.
Vei kaip ant ežerų visur langai pasidaro,
Lygiai kaip antai stikliorius įdeda stiklą.
Taipgi namai žuvių, kur varlės vasarą šventė,
Dėl barnių žiemos nei su šarvais užsidengia
Ir tamsoj miegot kiekvieną gyvuolį siunčia.
Ant laukus žiemys jau taip nugandino bardams,
Kad ir balos, ir klampynės pradeda rautis,
Ir purvynai jų teškėt ir šliurpt pasiliauja.
Kelias, kad jį mėgina trenkt šokinėdami ratai,
Nei koks būbnas įtemptas dėl pašalo trinka,
Taip kad garsas jo toli galvoj atsiliepia.
Taipgi dabar jau vėl sviets sveikint pradeda žiemą.

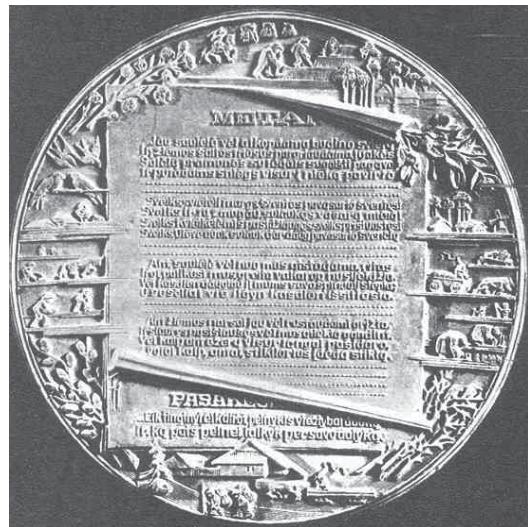
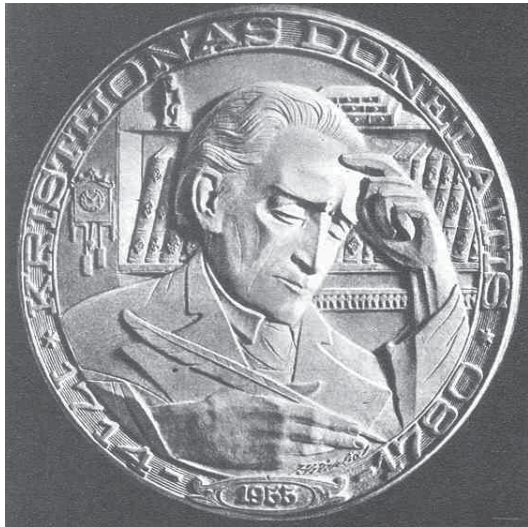
Ak, jau ben ir reik; Kalėdų didelė šventė
Artinas, ir atpentai nor poryt pasibaigti.
Rudenis, ans dramblys, per daug nemandagai drėbdams
Ir besivoliodams purvuos, mus vargino skaudžiai.
Kožnas į klumpes ir į vyžas įsinerdams
Koliojo jo darbus ir jo madarą skystą.
Bet ir ponai, su šulnais skraidydami žirgais
Ir su poniškais kasdien viešėdami rėdais,
Beteškant purvams, nešvankų rudenį peikė.
Todėl į žiemius visi žiūrėdami žmonės
Ir sausos žiemos didei gi belaukdami skundės.

Taip visiems bedėjuoiant, štai pažars pasidarė,
Ir tuo žiemiškai visur plezgendami vėjai
Darganas į pietus, kur gandrais miegti, nubaidė.
Iš debesų žiema po tam iškišusi galvą
Nei pikčiurna kokia su šūdais rudenio barės
Ir su šalčiais jo šlapius nudegino darbus,
Ik ji jau po tam, rudens iškuopusi šūdus,
Ant visų baisių klampynių kelią padarė
Ir su rogėms vėl skraidyt ir čiuožt pamokino.
Taipgi dabar, kur mes pirm to pavasarį linksmą
Šventėm ir žoleles jo margas sau nusiskynėm,
O paskui džiaugsmus šiltus su vasara baigėm,
Ten pusnynai su baltais kalnais pasidarė,
Ir žiema sau žiemiškas kvietkas nusipynė.

Tikt dyvai žiūrėt, kaipo barzdoti pušynai
Su savo kuodais garbanotais visur pasirodo
Ir nei puderuoti ponačiai stov įsirėmę.
Bet kiti nuogi žagarai, tarp jų pasilenkę,
Būriškai po stogais jų stovėdami dreba
Ir raudodami kloniojas, kad švilpina vėjai.
Bet ir kerplėšos, ir jų kelmai nusigąsta,
Kad smarkus žiemys savo dupleles pradeda judint
Ir besijodams nei su sietais dulkina sniegą.
Taipgi dabar visi pasislėpę gyvuoliai girių,
Vėtroms vėl berūstaujant ir sumišai besipiaujant,
Čia viens urvoj sau šiltai, kaip gal, įsigūžtęs,
O kitsai tenai ant virbo tupi besnausdams.

Taip, paukšteliai mieli, jums, taip mums pasidarė,
Ir taip jus, kaip mus, baugin braškėdami šalčiais.
Jūs žiemos smarkums į šaltą girę nubaidė,
O mus jįs besipurtindams į stubą suvarė
Ir pasišildyt nusiuntė pas kakalį mielą.
Jūsų namai šalti, kur jūs miegodami krankiat,
Jūs negal užstot, kad jus išgandina šalčiais.
Mes, kad mus žiemys per daug užkibina grumzdams,
Tuo kytriai pasislėpt į šiltą pašalį lendam
Ir tykiam kampe, žiemos n'atbodami keršto,
Sau tikrai sušilt karštą viralą srebiam.
Ak jūs vargdiėnėliai, jūs nuogi nabagėliai,
Ar būt šilts, ar šalts, ar kits koks dyvinas oras,
Rūbais vis vienais ir tais pačiais užsidengiat.

(Nukelta į 6 p.)

1955 m. skulptoriaus, grafiko, metalisto Petro Rimšos (1881–1961) sukurtas medalis Kristijonui Donelaičiui (aversas ir rezervas)

(Atkelta iš 5 p.)

Mes, kad saulė mums per daugel nugarą kaitin,
Tuo trinyčius ar kobotus vėsius užsimaujam;
O kad jau per daug žiemys mus pradeda dovyt,
Štai tuojaus vilnoną sau ir kailinius imam
Ar tikrai sušilt į šiltą patalą kopam.

Taip bedūmojant man, vilkai gaujoms susibėgo
Ir, kaip pratę yr, tamsoj tralalaudami staugė.
Ak jūs neprieteliai, ar jau mėsos pasigendat?
Ar jau vėl skilvyj jums pastninkai pasidarė?
Eikš, šiaury baisus, išklėstyk nugarą blozų!
Bausk, prispausk su šalčiais juos, kad gloda jų būtų!

Kristijono Donelaičio kapas Tolminkiemio bažnyčios rūsyje

Juk baisu žiūrėt, kaip jie kas vasarą mielą
Nei mėsininkai per laukus bėginėdami smaugia.
O kad jie pagirij užpuola kaimenę linksma,
Tai nesirūpin, ar liesa, ar tukusi kiaulė,
Irgi negailis, kad kokį kuiliuką suėda;
Bet ir kuilį didelį jie parplėšt nesibijo.
Taip tie neprieteliai, kiaulienos jau prisiėdę,
Dar nesisotin, bet ir jautienos užsigėdę
Taip berždžias, kaip ir versingas pamuša karves.
O ir tai negana; jie vis daugiau išsižioję
Jau ir jaučių šešergių parplėšt nesibijo.
Ai, kiek margių, kiek dvylių jie svieta suėda!
Žalį su laukiu kytru bei bingusį keršį
Kartais, į laukus nusibastę, pradeda gandint.
Bet ir juodo jie daug syk n'atbodami buliaus,

Plėšyt ir mėsos prisiest į kaimenę šoka.
Kerdžiaus ir piemenų, kad juos uliuodami baido,
Kartais taip n'atboj, kad vos į pagirį traukias
Ir nusinešę ką tuojaus tikt ėda, tikt ėda.
Ak žiemy, žiemy, susimilk, padaryk mums provą!
Juk ne daugio reik, štai jau galvijų neteksim,
O po tam dar mus pačius su gimine mūsų,
Moterės ir vaikus vilkai mėsinėt pasidrąšins.

O jūs jėgėrės mokinti, jūs liesininkai,
Kam nešaudot, ką valdonai paliepė šaudyt?
Argi nežinot, kad nei viens malonings karalius
Juos užmušt ir išgaisint žmonėms nepavydi?
Ar dykai jis jums kulkas bei paraką davė?
O dėl ko vartus kytrus pas girę pastatė
Ir linksmai gyvent jiems ūbą primušė lauko?
Ei kiek syk į šilą vogt nuvažiuodami būrai
Su kašele dovanot slaptoms jiems atneša kumpį
Ir akiai prisisurbt su stuopoms pripila gerklę!

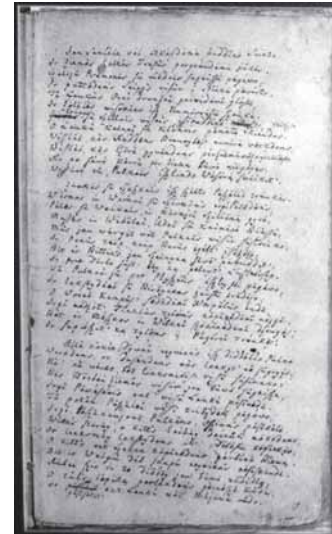
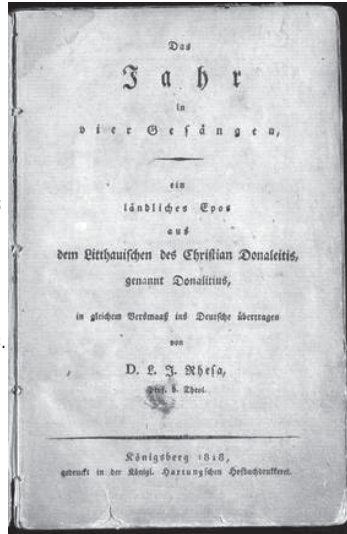
Bet tai vis klašta; nės varts taipo prisisurbęs
 Jau po tam ir prisiegos atmint užsimiršta,
 O taip jam bekapanojant klastuodami vagys
 Liepas uždraustas, pušis ir drūtmedį vagia
 Ar, nusišovę su griekais, sau parveža briedį
 Irgi namėj slapta mėsinėdami juokiasi šelmiai.

„Rods, – tarė Pričkus, su tabaku būrus pavitodams
 Ir, kaip būdas jo, žnairioms į Kubą žiūrėdams, –
 Rods jūsų mylista jau patys tiek išsimanot,
 Kad klastuot ir vogt vierniems nepridera klapams.
 Aš, šaltyšius, aš, mokinto Bleberio žentas,
 Daug klastų tarp jūs numaniau, į baudžiąvą įjodams.
 Štai ben vieną tikt žodelį jums pasakysiu.
 Tūls tarp jūs, mano sėbrai, vos į baudžiąvą slenka
 Ir atsivilkęs, kad reik suktis, vos rėplinėja.
 Viens, stovėdams ir vis šen ir ten žioplinėdams,
 Pasakas ir niekus visokius užneša draugui,
 O kitsai tikt vis į pypkį kemša tabaką
 Ar uždegt ugnies i pintį skilia vėpsodams;
 O vėl kits ką vogt slaptoms į pašalį traukias
 Ir, kašeles kitų draugų kytriai sumedžiojęs,
 Kaip koks šuo smarkus pakavotus trupučius ėda
 Ir kitiems baudžiauninkams tikt gėdą padaro.

Kad koks lenkiškas ar žydiškas balamūtas
 Taip nesvietiškai klastuot ir vogt užsimano
 Ar kad vokietis koks, vokiškai pameluodams,
 Taip ponus, kaip ir būrus, apgaut pasidrašin,
 Tai nesidyviju, nės jiems toks prigimė būdas.
 Ale ką mislijat, kad toks tūls randasi smirdas,
 Kurs lietuviškai kalbėdams pradeda branyt
 Ir visai n'atboj, kad Krizas Krizą prigauna?

Ak dyvai, kad jau dėl mūs vierni liesininkai
 Su viernais vartais visur dūsaudami skundžias.
 Juk baisu klausyt, kad, ant česnių susibėgę
 Ir brangvyno būriškai prisiriję, būrai
 Kits kitam klastas ir šelmystes pasižįsta
 Ir iš savo griekų sunkių šūtikas pasidaros.
 Viens apbranijęs liesininką giriasi šelmis,
 O kitsai vartus priviliojęs juokiasi smirdas.
 Šis, akis užsipylęs ir dūkiu svyrinėdams,
 O ansai, iš viso jau po suolu nupuolęs
 Ir kone merdėdams, dar būrų giria vagystę.

Ak tu švents dieve, kokią gi gadynę sulaukėm!
 Ak kokios tamsybės jau apjekino svieta!
 Pons ir tarnas jo peklon tikt bėga, tikt bėga.
 Dievą viens nieku laikydams juokiasi šelmis,
 O kitsai, kad jam įtiktų, niekina dievą.
 Tūls, kruopas nedarytas ir vos pasukas ėsdams,
 Po vargų našta kasdien vaitoja pakumpęs;
 O dar ir toksai utėlius juokiasi dievui!
 Skundžias neprietelius, kad ponai vargina svieta
 Ir kad būrams jie paskutinį lašina kraują;
 O tačiau linksmai nusipešt į karčemą bėga,
 Taip kad panedėlyj dar krapšto kruviną snukį.“

1818 m. Liudviko Rėzos Karaliaučiuje išleistos Kristijono Donelaičio epinės poemos „Metai“ titulinis puslapis; K. Donelaičio „Metų“ rankraščio faksimilė

„Ak, – tarė jam Ensksys, pas kūmą Krizą sėdėdams, –
 Pričkau, tu per daug jau mūs išniekini būdą;
 O dėl ko tu taip lietuvininką nabagėlį
 Išdakai, jo šelmystes visas pasakydams?
 Ar nedabojai, kad visi taip elgiasi būrai?
 Švėds, maskolius, lenks ir žyds kitaip nepadaro,
 O ir vokietis, prancūzui „vui“ pasakydams,
 Taip kaip tikras koks prancūzas moka prigauti.
 Juk ir tu, gaidau, šaltyšium dar nepastojęs,
 Su kitais draugais linksmai mokėdavai elgtis.
 Ei kiekisyk, su mumis tamsoj į girę nučiuožęs,
 Padarynėms, kaip mes, visokius vogdavai uosius!
 Ale beje tu vis kytriai prisivogti mokėjai;
 Todėl ir vartai tave dar niekadus nenutvėrė.
 O štai mus nabagus glūpus (tikt gėda sakyti)
 Jau tiekisyk ir taip aštriai liesininks koravojo,
 Kad, manding, klastuot ir vogt jau reiks pasiliauti.“

„Rods, – tarė Selmas, – nei vienam klastuot nepareitis,
 O lietuvininkams dar juo daugiau nepritinka.
 Žinot juk visi, kaip kožnas Lietuvą giria
 Ir kaip daug svetimų žmonių, kad mus pamatyty,
 Iš visų kampų šio svieta jau susibėgo.
 Ne tikt vokiečiai visoki mus pažūrėti,
 Bet ir daug prancūzų mus mylėt susirinko;
 Taip kad ir lietuviškai kalbėdami valgo
 Ir jau rūbais mūs, kaip mes, vilkėti pagavo;
 Tikt margų marginių dar nešioti nedrįsta.

Taiigi pameskim jau tokį netikusį būdą,
 O viernai visur ir viežlybai pasielkim,
 Taip jau ir svetimi mus būrai girt nesigėdės.

(Nukelta į 8 p.)

Tolminkiemio klebonija, bažnyčia, memorialinis akmuo, informuojantis, kad šioje vietoje 1743–1780 m. gyveno rašytojas, lietuvių grožinės literatūros pradininkas Kristijonas Donelaitis. Mečislavo Skalausko nuotraukos

(Atkelta iš 7 p.)

Juk mums dievs aštriai, kaip žinom, zokaną duodams,
Draudęs yr klastas visas ir visą vagystę
Ir nei šiaip, nei taip prigaut mums nedavė valią.
Kad Dočys ar Joks Mykolui pavagia stungį,
Ar kad Kekė, ką neviežlybai panorėjus,
Su klasta slaptoms Katrynos atima ražą,
Tai jau didis grieks; ne, taip užsigeisti netinka.
Ei kas tai per grieks, kad kartais didelį rastą
Šis ar tas, ar ans pasikirtęs pradeda skaldyt
Ar kad aužuolus šulnus durnai sukapojęs
Duoną kept ar ką džiovint į kakalį kiša!
Ar nebūt ir keras koks tam reikalui tikras,
Ar kūlelis, iš žagarų sausų padarytas?“

„Jaugi gana, kaimynai! – Pričkus šaukti pagavo,
Kas krivulei reik, išmanomai pasisakėm,
Bet, kas dar žiemai reikės, trumpai pasakykim.
Žinot, kad ugnis, kurią mes skildami darom,
Daug naudos ir daug iškadų gal padaryti.
Kad, pasikūręs ją, kuklius ar šiupinį verdi
Ar kad, kepdams ką gardžiai, pas kaminą sėdi,
Tai tau iš drūtų minkšti pasidaro kąsniai.
Ei koktu dūšelei, kad didei prisivargęs,
Susnigts argi sulyts pas šiltą kakalį traukies
Ir mylėdamis jį pamaži jau pradedi snausti.
Ar negerai, kad dievs ugnelę mums dovanojo?“

Bet ir malkos reik, kad nori stubą pašildyt
Ar kad kokį sau prisikaitęs šutini puodą.
Mislyk tikt, kas būt iš mūs, kad virt užsigeidę,
Kas mums reik, nei šio, nei to nerastume sviete.
Tai jau kiauliškus reikėtų jovalus ėsti.

Ogi ką veiktumbim, kad kuocės, peršalę smarkiai,
Užkabalės šiltos nerastumbim pasislėpti,
Bet nei žvėrys ant laukų bėginėdami vargtum?
Taigi nevenk, žmogau, kassyk, kad viralą verdi
Ar kad šildytis kytriai pas kakalį timsai,
Tam dėkavot, kurs ugnį tau ir šilumą davė.

Ale nepykit, kad aš jums, kaip puolasi šulcui,
Dargi daugiau, kas reik, trumpu žodžiu pasakysiu.
Tas ugnies skaitums, kursai mums žibina stubą
Ir, kad verdam ką, valgius iššutina puode
Ar žimos čėse, kad reik, mums kakalį šildo,
Ta liepsna, klausykit tikt, kad mes nedabojam,
Daug, ak, daug iškadų gal ūmai padaryti,
Taip kad jos smarkums, tamsoj pasikėlęs,
Ne tiktai mūsų būriškas sudegina šėtras,
Bet ir poniškus butus supleškina greitai.
Juk girdėjot, kaip dusyk puikiam Karaliaučiu
Dėl raspustos ir sunkių griekų pasidarė.
Argi nematėte jau daug tokių nabagėlių,
Ubagais einančių, kurius sušutino liepsnos?
Tūls iš jų sau pats, be proto kakalį kurdams,
O kits, taukus spirgindams, susvilino namą.
O kiek sykių glūps ir nuopertas savavalninks,
Pypkj sau užsidegęs, tarp šiaudų nusibasto
Ir, žėlėk dieve, taipo supleškina kiemą,
Kad iš viso tikt vos gals tvoros pasiliekti.
Taip paskui toks neprietelius, iškadą padaręs,
Ir nei koks baisus razbaininks sviete nerimdams,
Jau pasislėpt ir šen, ir ten tikt bėga, tikt bėga.
Taigi dabar bylinėk su juom, taip ubagu tapęs. [...]

Tolminkiemio apylinkės. Mečislavo Skalausko nuotrauka